

בס"ד, י"ח חשוון התשפ"ז

בכורות מ"א – מומים שלא מתירים שחיטה, בעלי חיים פסולים לקרבן וטומטום ואנדרוגינוס

שאלות:

1. לבכור של דני יש שחין. מותר לשחוט אותו?

מומים שאין שוחטים עליהם

המשנה אומרת שעל כל המומים שנמנו בפרק שוחטים את הבכור ופסולי המוקדשין נפדים. הגמרא שואלת למה צריך לומר את זה, והרי בתחילת הפרק כבר אמרנו ששוחטים על המומים האלה! ועונה שצריך להשמיע שפסולי המוקדשין נפדים.

הגמרא מקשה שזה פשוט: כי אם שוחטים בכור מחוץ למקדש, ברור שגם פודים פסולי המוקדשים! ועונה שהמשניות האחרונות הביאו מומים שנאמרו בשם חכם יחיד (כמו רבי חנינא בן אנטיגנוס למשל), והיה מקום לחשוב שחכמים חלקו עליהם, ולכן היא מסכמת שהם מוסכמים ושעל כולם שוחטים ופודים.

המשנה הבאה אומרת שעל המומים הבאים לא שוחטים, לא במקדש (כי הם לא ראויים להקרבה) ולא במדינה (כי הם לא מומים גמורים): חורוור ומים בעין, כששניהם לא קבועים, חניכיים פנימיות שנפגמו אבל לא נעקרו, בעל גרב וחזית (מיני שחין), יבלת בלובן העין בלי עצם ובלי שיער כמו שהסברנו כבר, זקן, חולה ומזוהם (מסריח), בהמה שנעבדה בה עבירה (שנרבעה) או שהמיתה אדם על פי עד אחד או על פי הבעלים, וטומטום ואנדרוגינוס (שהם ספק זכר ולכן ספק קדושים כבכור). רבי ישמעאל (לפי ההגהה במסורת הש"ס ולפי הגמרא בהמשך) אומר שטומטום ואנדרוגינוס זה מום גמור, וחכמים אומרים שזה בריה בפני עצמה והוא בכלל לא קדוש ונגזז ונעבד.

הגמרא מקשה שהרי "גרב" ו"לפת" כתובים בתורה כמומים גמורים! הגמרא מתרצת שילפת שבפסוק זו החזית המצרית (שחין מכות מצרים) ובמשנה מדובר בחזית רגילה. ובגרב היא מתרצת שבמשנה מדובר בגרב לח, שמתרפא, ובפסוק בגרב יבש, שלא מתרפא.

הגמרא מקשה שגם גרב לח לא מתרפא, כי כתוב "יִכָּה ד' בְּשָׁחִין מִצָּרִים... וּבְגָרֵב וּבְחָרֶס אֲשֶׁר לֹא תוֹכֵל לְהִרְפֶּא", ו"חרס" הוא יבש, ולכן "גרב" לח! ומתרצת שיש שלושה גרבים: של הפסוק, יבש מבפנים ומבחוץ, של המשנה, לח מבפנים ומבחוץ, ושל מצרים, יבש מבפנים ולח מבחוץ, כמו שכתוב "שָׁחִין פָּרַח אֲבַעְבָּעֶת" פורח שבוטל מבחוץ ואבעבועות לשון נביעה. הבריייתא אומרת ש"גרב" הוא "חרס" ו"לפת" היא חזית מצרית, וריש לקיש הסביר שהיא נקראת ילפת כי היא מלפפת והולכת עד יום המיתה.

2. יואב רוצה להקריב כבש זקן. הוא כשר לקרבן?

בעלי חיים שפסולים להקרבה

- הגמרא שואלת מנין שזקן, חולה ומזוהם פסולים להקרבה, ועונה שבעולת צאן בתחילת ספר ויקרא, כתוב "מִן הַצֹּאן מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים", ו"מן" הוא מיעוט, שלוש פעמים: פרט לזקן, לחולה ולמזוהם. שלושת המיעוטים נצרכים: כי אם היינו ממעטים זקן, שלא חוזר ומבריא, לא היינו לומדים

לחולה שיכול להבריא, ואם היינו ממעטים רק חולה שזה לא המצב הטבעי של בעל חיים לא היינו ממעטים זקן שזה מצב טבעי, ואם היינו ממעטים את שניהם שהם הכחושים, לא היינו ממעטים מזוהם שהוא לא בהכרח כחוש, וגם ממנו לא היינו לומדים כי הוא מאוס והם לא.

הגמרא שואלת מנין שבהמה שנעבדה בה עבירה או שהמיתה אדם פסולה, ועונה שבעולת בהמה בתחילת הפרשה כתוב "מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקֶר וּמִן הַצֹּאן": "מן הבהמה" להוציא רובע ונרבע, "מן הבקר" להוציא את הנעבד (כעבודה זרה), "מן הצאן" להוציא את המוקצה (שהופרש לעבודה זרה), ו"ומן הצאן" (ב-ו' יתירה) להוציא את הנוגח (שהרג אדם). הגמרא מקשה שהרובע, הנרבע והנוגח חייבים סקילה! ועונה שמדובר כשהעבירה הייתה על פי עד אחד או על פי הבעלים, ולכן הבהמות לא נסקלות, אבל הן עדיין פסולות להקרבה.

3. לכבשה של דוד נולד ולד ראשון שלא ברור אם הוא זכר או נקבה. מותר לשחוט אותו?

טומטום ואנדרוגינוס בבכור

- המשנה אמרה שטומטום (שסימני המין שלו מכוסים) ואנדרוגינוס (שיש בו איברי זכר ונקבה) לא נשחטים לא במקדש ולא במדינה.
- רבי ישמעאל אמר שאין מום גדול מאנדרוגינוס ומותר לשחוט אותו במדינה, וחכמים אמרו שהוא ודאי לא בכור, ונגזז ונעבד כבהמת חולין.
- הגמרא מסבירה שטומטום לא נשחט במקדש כי אולי הוא נקבה ולא בכור, ולא במדינה כי אולי זכר ובכור בלי מום.
- אבל לגבי אנדרוגינוס הגמרא מקשה שיישחט במדינה, כי איבר הנקבות שלו כחריץ, ואפילו אם נאמר שהוא זכר חרוץ זה מום בתורה!
- אביי תירץ שהכתוב במומים, "או חרוץ או שבור" מדמה "חרוץ" ל"שבור", כמו ששבור זה בעצם גם חרוץ בעצם, ואיבר הנקבות הוא בבשר.
- רבא תירץ שאילו חרוץ בבשר היה מום, לא היה צריך לכתוב "גרב" (שהוא חרס, הוא חרוץ בבשר וגם מאוס), היה מספיק לכתוב חרוץ, והיינו לומדים קל וחומר לגרב, ומכך שהתורה כתבה אותו ברור שחרוץ בבשר הוא לא מום.
- הגמרא מסבירה שהטעם של רבי ישמעאל הוא לא כאביי, כי הוא לא אומר ש"חרוץ" דומה ל"שבור" בעצם, וגם לא כרבא, כי ייתכן שחרוץ בבשר לא מום רק כשהוא לא ניכר, וסימן נקבות ניכר ונחשב "מום רע".
- רבא שאל מה הטעם של רבי ישמעאל: האם ברור לו שאנדרוגינוס הוא בכור זכר ומומו עמו, או שהוא מסופק, ואמר ש"אם תימצא לומר" שהוא בכור, מומו עמו.
- הנפקא מינה היא: אם הוא ודאי בכור, לוקים על גזיתו ועל העבודה בו, ונותנים אותו לכהן. ואם הוא ספק, הגיזה והעבודה אסורות אבל לא לוקים, והוא נשאר לבעלים.
- הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שרבי אילעאי אמר בשם רבי ישמעאל שאנדרוגינוס בכור ומומו עמו, ידוחה את הניסיון: כי גם שם ייתכן שהוא אמר על האפשרות שהוא זכר "אם תימצא לומר".
- הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שאומרת ש"זכר" שהוזכר פעם שניה בעולת הצאן בא להוציא טומטום ואנדרוגינוס, ושואלת כמי הברייתא: לא כתנא קמא, שהוא סבור שזה ספק, והכתוב בודאי לא ממעט ספק, כי אין אצלו ספק, ולא כחכמים האחרונים, שלדעתם מספיק "זכר" אחד בבכור כדי למעט אותם, ולכן צריך להספיק גם כאן פעם אחת למעט

את שניהם.

אלא חייבים לומר שהיא **כרבי ישמעאל**, ולכן חייבים לומר שברור לו שהוא זכר, אחרת כאמור הכתוב לא ממעט ספק.

אבל הגמרא דוחה את ההוכחה: כי גם **חכמים האחרונים** יכולים לומר את זה, כי גם בבכור כתובים שני מיעוטים, "הזכר" ו"הזכרים". ושאלת **רבא** על טעם **רבי ישמעאל** נשארה בלי הכרעה.

רב חסדא אמר שחכמים במשנה, שאמרו שהוא לא בכור אלא בריה בפני עצמה, חולקים רק באנדרוגינוס, אבל טומטום קדוש מספק לדברי כולם.

רבא הקשה: אם טומטום הוא ספק זכר או נקבה, גם הנודר ערכו של אדם טומטום יצטרך להיערך בערך איש או אישה! והרי הברייטא בתחילת הדף הבא ממעטת טומטום ואנדרוגינוס בערכין מפסוק, הגמרא **מתרצת** שבעצם צריך לומר שהברייטא ממעטת רק אנדרוגינוס ולא טומטום.

והגמרא תמשיך לדון בקושיית **רבא** בדף הבא.